

Alternativa röster

Radions kvinnoprogram som offentliga normbrytare

KARIN NORDBERG doktore-
rade i idéhistoria vid Umeå uni-
versitet 1998 på avhandlingen
Folkhemets röst: Radion
som folkbildare 1925–1950.
Hon är universitetslektor vid in-
stitutionen för kultur och medier
vid samma universitet. Inom
projektet *Svensk sakprosa publi-
cerades nyligen Hör världen!*
Röst och retorik i radion. Po-
pulärvetenskap på programmet
(Lund, 2003). För närvarande
medverkar hon i ett forsknings-
projekt om svensk elit ur ett köns-
perspektiv med delprojektet "*Me-
diarummets eliter*". Hon arbetade
före tiden i akademien i 25 år som
journalist, varav den längsta
perioden vid radion.



f rån och med årsskiftet 2003–2004 ersattes det feministiska programmet Freja¹ och jämställdhetsprogrammet Lika villkor med programmet Gender, med kortare sändningstid, färre medarbetare och lägre budget. Ett av radioledningens motiv var att slå samman "likartade program". Att nedskärningarna inte ser ut att drabba nyhetsverksamhetens alla "likartade" program, är bara ett av flera skäl att diskutera beslutet ur ett könsperspektiv. Särskilt som den s.k. nyhetslogiken har visat sig premiera manlig medverkan och manliga intressen i utbudet. Borde inte procentsiffror, som talar om ett glastak vid omkring 30 procent kvinnliga medverkande i den svenska hegemoniska offentligheten, istället vara argument för en ökning av program som särskilt tar fasta på kvinnors intressen och medverkan? Mediemagasinet redovisade i november 2003 siffror som tyder på att kvinnor som journalistiska källor i nyhetsutbudet till och med minskat.² En i ett kvinnoperspektiv tidigare gynnsam utveckling hade brutits.

Medan nedskärningarna i TV varit föremål för omfattande protester i medierna, har neddragningar i radio- mediet inte rönt samma offentliga uppmärksamhet. Det kan vara ett av skälen till den tystnad som följde på beskedet om nedläggning av Freja och Lika Villkor. Ett annat kan vara den ambivalens som historiskt, men idag också vetenskapligt och politiskt, omger frågor om genus och kön.

Medan en stark kvinnoopinion på 1940-talet stoppade radioledningens försök att reducera det kvinnliga utrymmet i radion efter kriget, och en liknande mobilisering av lyssnare avvärjde nedläggningshoten mot Radio Ellen på 1980-talet, följdes beskedet om den före-

Radio Ellens första vykort med programmet i korsstygn på aidaväv och inramningen med hyllremsor var ett tidstypiskt uttryck för hyllningen av kvinnokulturen.

stående nedläggningen av 2000-talets program av några enstaka e-brev på den s.k. genuslistan.

En fråga är därför vad den föreslagna förändringen i programtablån signalerar. Hur förhåller sig radioledningens åtgärder till de strategier som prövats och de diskussioner som förts när det gäller behovet av respektive risken med könsmärkta program? Vilken policy ligger bakom neddragningarna och hur ska programverksamheten se ut för att gagna kvinnors röster och intressen i medieoffentligheten? Ambitionen är här inte att försöka svara på dessa frågor; mina möjligheter inskränker sig till att ge några pusselbitar som underlag för vidare diskussion och forskning.

NYHETENS PRIMAT

En av de uppenbara förändringarna i radiooffentligheten under senare tid är nyhetsprogrammets expansion på andra genrens bekostnad. Samtidigt som Freja och Lika villkor genom sammanslagning fått sin sammanlagda programtid reducerad med hälften till en halvtimme per vecka, har Nyhetsmorgon i P1 förlängts med två och en halv timme per vecka. Nyhetsverksamhetens utbredning får konsekvenser för vad som i bourdieuska termer skulle kunna kallas radions "doxa", dvs. en sorts journalistiskt paradigm som fungerar som estetisk och ideologisk normbärare.³ Omfattande forskning har visat på nyhetslogikens starka och styrande infly-

tande över medieinnehållet.⁴ Förutom journalistiska grepp av typen tillspetsning, personifiering, polarisering med mera, anses nyhetslogiken främja en elitistisk, expertberoende och mansdominerad journalistik.⁵ Den manligt burna nyhetslogiken är därmed ett uttryck för journalistikens könsmärkning.

Även om nyhetslogikens innebörder historiskt sett är relativt sena insikter, är många av kriterierna ett publicistiskt och journalistiskt arv från tidigare epoker. Mediehistorien ger besked om en lång och i många avseenden institutionaliserad patriarkal tradition som uteslutit kvinnor från den medieoffentliga arenan. Den manliga offentlighetens dominans gjorde kvinnor till anomalier i offentligheten. I radions tidiga historia tog det sig uttryck i att kvinnorösten i medborgerliga termer ansågs opassande. På de estetiska arenorna var den däremot välkommen. Kvinnor fick sjunga och läsa poesi, men de fick inte företräda mediet som programpresentatörer och nyhetsuppläsare. Försök med kvinnor i dessa funktioner ledde till högljudda protester från både kvinnliga och manliga lyssnare.⁶

KVINNLIGA MOTSTÅNDSSTRATEGIER

För att skaffa sig ett utrymme i medieoffentligheten har kvinnor i alla tider utvecklat olika strategier.⁷ En strategi har varit att introducera en "heterodoxa", ett alternativ till traditionen, ofta som ett eget delfält. För mediernas del har Monica Djerf Pierre urskiljt tre grundstrategier under 1900-talet: den konkurrerande, den specialiserande och den utvidgande.⁸ Samtidigt som den dominerande kvinnliga motståndsstrategin i radion förefaller vara "den specialiserande", uttryckt i spe-

cifika kvinnoprogram, har den retoriska förnyelsen i sökandet efter ett annat tilltal till en ny publikkategori fungerat utvidgande. Huruvida konkurrensstrategin, som prövats emellanåt, lett till några framgångar krävs nya studier för att utvärdera.

Så här långt verkar en kombination av specialiserande och utvidgande bäst beskriva kvinnors strategier för att inrätta ett alternativt retoriskt rum i radion. Vilka uttryck dessa alternativ tagit sig ska här exemplifieras med 1940-talets husmorsprogram, Radio Ellen på 1980-talet och Freja på 2000-talet. Gemensamt för de tre programmens utveckling av alternativ är att både innehåll, form och relationen till publik och medverkande varit andra än den rådande journalistiska normen.

HUSMORSPROGRAMMEN SKAPAR NY TALSTIL

När 14 kvinnoorganisationer under beteckningen Svenska kvinnoorganisationers radiokommitté 1933 gick samman i en protestaktion mot radions patriarkala dominans och profil, var det kvantitet som eftersträvades: större kvinnlig representation i styrelser och nämnder samt fler kvinnliga föredragshållare och förkunnare. Inledningsvis prövades således "konkurrensstrategin".

Det fanns t.ex. inga större betänkligheter mot den journalistiska formen, som genrer och rådande tilltal. Kvalitativa aspekter uteblev. Ett konkret resultat av aktionen blev inrättandet av husmorshalvtimmar, vilket inte välkomnades av dem i kommittén som motsatte sig könsmärkta program.

Under kriget expanderade husmorsprogrammen. En utvidgad föredragsverk-

1940-talets kvinnoredaktion i radion utmanade med att diskutera hemmets frågor i offentligheten och utmanade med program om männen som husfäder. Ur Röster i Radio, nr 40 1949.

samhet för husmödrar låg i folkhushållets intresse. Men när radioledningen efter krigets slut ville minska på verksamheten satte sig en högljudd kvinnoopinion emot nedskärningsplanerna. Husmorsprogrammen må ha svarat på de patriarkala önskemålen om ett kvinnokollektiv i nationens tjänst, men vad ledningen inte väntat sig var att detta kvinnokollektiv fått nya visioner och upptäckt radions potential för en kvinnofrigörelse av annan art och mening.

Kvinnoredaktionens medarbetare hade förstätt att utnyttja radiotekniken dialogiskt och förde samman husmödrar i norr och söder. En av de ledande producenterna, Ingrid Samuelsson, gjorde klart för lyssnarna att programarbetet var ett samarbete, inget passivt konsumerande. Lyssnarna upplystes om att de var nödvändiga aktörer i programverksamheten. Detta hörsammades av lyssnarna, som levererade säckar av brev till redaktionen med nya perspektiv och programidéer. Brevlådan blev en ny och vinnande genre. "Vi lyckades låta dem tala med varandra istället för att vi enbart talade till dem", konstaterade Ingrid Samuelsson.

Här möter vi redan på 1940-talet några av de kriterier som senare definierat "den alternativa journalistiken", ett begrepp som istället kommit att förknippas med 1960-talets antiauktoritära strömningar. I det alternativa låg en mer aktiv kontakt både från journalistens och mottagarens sida för att undvika människornas passiva konsumtion av information, vilket ansågs känneteckna den traditionella journalistiken.

Man brukade också framhålla betydelsen av att arbeta med alternativa former och arbetsmetoder och att söka den lämpligaste uttrycksformen utan att bry sig om vad som var kutym och etablerat.⁹

RADIO ELLEN OCH KVINNOJOURNALISTIKEN

Jämnårig med den alternativa journalistiken är kvinnojournalistiken som begrepp. Kännetecknande för den kvinnojournalistiska rörelsen var dess medvetna och uttalade ifrågasättande av koder och värderingar som råder inom massmedierna, utmaningen mot en manligt definierad professionalism och uppgörelsen med hävdvunna journalistiska metoder.¹⁰ Radio Ellen blev en tidstypisk exponent för denna rörelse. Till grund för förslaget om ett kvinnoprogram 1981 låg behovet av ett alternativ till den samhällsjournalistik som blivit alltmer studiobunden, elitistisk och mansdominerad. En undersökning visade att Kanalen, som då var P1:s tungviktiga faktaprogram, i huvudsak avlyssnades av högutbildade män.

Jag var själv med i Radio Ellen-starten och kom då från lokalradion, där jag varit med om att bygga upp Radio Västerbotens bandverkstad, också den en produkt av den alternativa journalistikens idéer om en folkligare radio. Som motvikt mot en radio, där makthavare och experter hade monopol på ordet, skulle "vanligt folk" få göra egna radioprogram. Tanken hade också stöd i lokalradions avtalsenliga uppdrag att "de röstlösa skulle få röst".¹¹ Radio Ellens formgivning kom att ta intryck av dessa "folkliga" trender. Programmet skulle vända sig till kvinnan som "aldrig skrivit en insändare i hela sitt liv, men är djävligt bra på att lägga in sill".¹²

Strävan att få de röstsvaga kvinnorna att tala i radio ledde till formmässiga lösningar som bröt ned den auktoritet som låg förborgad i mikrofonens magi och studions arkitektur. Ett knep var att dölja mikrofonen i en taklampa med köksrutig

tygvolang. Ett annat var att ligga med "öppen mikrofon", vilket gjorde det möjligt för varje medverkande att ta till orda när andan föll på och inte efter en påannonsering av programledaren eller efter ett uppgjort schema. En förebild var sjujuntan. Samtliga lösningar syftade till att avdramatisera mediet och lossa tungans band för de medieovana. För det ändamålet uppmanades de medverkande att vid behov ta med sig en kamrat som stöd. Dessa stödtrupper utgjorde tillsammans med andra intresserade Radio Ellens studiopublik.

Kvinnor i typiska kvinno- och låglöneyrken, som annars bara dök upp som vittnen och exemplifierande röster i radions nyhetsprogram (servitriser, städerskor, kartriterskor, kontorister m.fl.) hördes nu diskutera villkor på arbetsmarknaden. Handarbete av olika slag bejakades i en strävan att uppvärdera det kvinnliga. I varje program fanns en nyhetsbulletin med telegram som inte platsade i de andra nyhetssändningarna.¹³ Själva namnet "Ellens nyhetsbulle" blev en ironisk udd riktad mot de ordinarie nyhetsprogrammen.

FREJA – ETT FEMINISTISKT ALTERNATIV

1995 efterträddes Radio Ellen av Freja som blev radions första dagliga kvinno-program och med en mer uttalat feministisk profil. Medan Radio Ellen vände sig till "lyssnare med eller utan papiljotter" var Freja ett program för "tjejer som passar i blått och män som är söta i rosa". Med inspiration från nya teoretiska perspektiv utmanades de kulturella föreställningarna om vad som är att betrakta som kvinnligt och manligt.¹⁴ Recensenterna välkomnade att Freja tagit av sig Ellens näbbstövlar

och bytt till en modernare svid. Ett program om knyppling noteras visserligen, men de privata områdena rör nu snarare kropp och biologi. Diskussion av sexism och pornografi är återkommande ämnen. Överhuvudtaget fick Freja en mer teoretisk profil än föregångaren. I Freja fick den expanderande genusforskningen en kanal som Vetenskapsradion inte erbjöd.¹⁵

Även formmässigt skedde en förnyelse. Istället för en signatur inleddes programmet med att ropa på en kvinna med hennes namn. "Namnet" kom tillbaka senare i programmet i form av ett historiskt kvinnoporträtt, av ibland okända, ibland kända kvinnor.¹⁶ Freja saknade också den i övriga program obligatoriska programledaren, ett anti-retoriskt stildrag i opposition mot retorisk kanon.¹⁷ Istället sammanfogades programmets olika bitar med associativa ljudfragment. Under rubriker som "klänningen" och "handväskan" formade sig en mosaik av röster till en sorts väninnesamtal och inblickar i kvinnors liv. Det nära samtalet blev också en av Frejas specialiteter.

LIKT OCH OLIKT I KVINNOPROGRAMMENS RETORISKA STRATEGIER

Motstånd mot kvinnlig medverkan och kvinnliga intresseområden fick radions kvinnor att tidigt tillämpa den s.k. "specialiseringstaktiken". Genom att specialisera sig på ämnen förknippade med kvinnliga plikter och behov gavs kvinno-programmen successivt ökat talutrymme i etern. Med en kvinnlig publik i åtanke kom de samtidigt att skapa öppningar i det journalistiska rummet genom en kreativ utveckling av nya stilar och genrer, som i sin tur kom att bidra till en utvidgning av det offentliga samtalet i demokra-

Både Radio Ellen och feministiska Freja presenterade sina program i receptform. Ellens vardagsmeny och Frejas mer sofistikerade ingredienser ger uttryck för två epokers kvinnoprogram.

tisk riktning. Den "utvidgande" taktiken blev således en följd av "specialiseringsstrategin". Ett nytt retoriskt rum skapades.

Bourdieus idé om konkurrerande fält ser ut att stämma väl med den dragkamp mellan kvinnliga och manliga intressen i medieutbudet, där männen historiskt sett varit vinnarna. Familjespegeln (1961–1977), husmorsprogrammets efterträdare, introducerade med betoning på familjereaktioner och andra vardagsfrågor en könsöverskridande samhällsjournalistik, som i kommande programskiften ledde till att kvinnofrågorna i början av 1980-talet försvann från dagordningen. Än en gång ser den konkurrerande strategin ut att ha misslyckats.

Det var skälet till en ny kvinnooffensiv

som resulterade i Radio Ellen (1981–1995). Innehållet var i detta skede kopplat till aktuella teman i 1970- och 1980-talens kvinnorörelse: fredsfrågor, arbetslivsfrågor och den accelererande kvinnovetenskapen.

Freja fortsatte 1995 med en förstärkning av den feministiska linjen: trafficking, tredje världens kvinnor och stärkt bevakning av könsteoretisk forskning. Formfrågorna anslöt för Ellens del till kvinnokulturen med sin studioatmosfär av kvinnomöte, medan Freja stramade upp estetiken i linje med 1990-talets akademiska s.k. "bang"-feminism¹⁸. Båda programmen hade ett alternativt tonfall som välkomnade entusiasterna och retade motståndarna. Just det faktum att båda programmen provocerat, är ett ut-

Frejas recept.

tryck för att de tjänat som alternativa röster i offentligheten.

Karaktäristiskt för samtliga tre perioders kvinnoutbud är användandet av det dialogiska och av humor som retoriska strategier. På 1940-talet levererade kåsören Bang bitskheter om manssamhället. Senare har Elaka Ellen och Fru Freja drivit med patriarkala avarter och även gisslat feministiska företeelser. Andra gemensamma drag är att ta upp tabubelagda ämnen. 1940-talets husmorsprogram kom med de för sin tid utmanande förslagen att männen skulle ta del i hemarbetet. Kvinnomisshandel, incest och sexuell slavhandel är ämnen som lyfts in i det offentliga samtalet av Radiö Ellen och Freja. Att bryta mot offentlig kanon och göra "våld på verklighetsstrukturen" är kännetecknen som framhållits som typiska för kvinno-

rörelsens retorik.¹⁹ Feminismens sätt att tala pendlar, menar en av dess uttolkare, "mellan det retoriska och det icke-retoriska, det persuasiva (=övertalande) och icke-persuasiva".²⁰

OFFENTLIGHETENS UTFORMNING – EN KÖNSPOLITISK FORSKNINGSPRÅGA

Svängningar i strategier och tillämpningar leder fram till frågan vilka könspolitiska implikationer som ligger i avskiljandet av en deloffentlighet med främst kvinnlig medverkan. Frågorna ansluter till den genusvetenskapliga debatt där en ståndpunkt är att hävda nödvändigheten av att kvinnor gör gemensam sak, en annan att ifrågasätta särorganisering. Företrädare för den första understryker beho-

vet av samtalsarenor, där underordnade sociala grupper kommunicerar motdiskurser och formulerar oppositionella tolkningar av sina identiteter, intressen och behov. Dessa motoffentligheter ses som emancipatoriska genom att med agitation och publicistisk verksamhet både mobilisera sympatiserande grupper till protest och påverka en vidare offentlighet.²¹

Andra ifrågasätter särorganisering och ser problem med att en feministisk offentlighet upprättar en ideal gemensam könsidentitet och därmed döljer klass- och rasskillnader.²² Även alternativa offentligheter kan alltså vara exkluderande på samma sätt som den dominerande, hegemoniska, offentligheten. Risken är att de alternativa offentligheterna alltför mycket fokuserar på sin interna, oppositionella funktion på bekostnad av möjligheter att uttrycka sina krav och intressen i den dominerande, hegemoniska offentligheten. Endast genom att se den hegemoniska offentligheten som möjligheter och inte som hinder, kan jämställdhet upprättas på kommunikationens område.²³

Frågan är därför vad som väntar i förlängningen av den omläggning som just resulterat i det nya programmet Gender, lanserat som "P1:s nya jämställdhetsprogram". Det feministiska betonas inte längre i underrubriken och Sveriges Radios långsiktiga programpolitik syftar till att alla program ska spegla jämställdhetsmålen. Radioledningen har uppenbarligen funnit distinktionen mellan feminism och jämställdhet irrelevant och de båda perspektiven utbytbara. En sådan tolkning har stöd i den politiska praktik som på senare tid vunnit insteg med begrepp som "mainstreaming" och "jämtegrering". Inte bara kvinnor utan också män bör enligt detta synsätt betraktas som en underordnad grupp i vissa sammanhang. Kritiker

menar att detta skymmer maktanalysen ur ett könsperspektiv.²⁴

Vilken vägledning ger oss då de teoretiska diskussionerna, när det gäller feministiska respektive jämställdhetsstrategier för programverksamheten i svenska etermedier? Vilken empiri behövs för att värdera programpraktikens verkan och teoriernas relevans för ett demokratiskt offentligt samtal? Frågorna får hänga i luften till dess någon anslagsgivande myndighet finner ämnet värt ett studium. Inte i någon av de tjugo volymerna inom det numera avslutade historiska forskningsprojektet Etermedierna i Sverige har radios kvinnoprogram och dess kvinnliga medarbetare ansetts värda ett studium.²⁵

NOTER

- ¹ För läsvänlighetens skull skriver jag Freja, trots att programmets titel egentligen stavas "freja!".
- ² Mediemagasinet i TV 27/11 2003 rapporterade om 23 procent kvinnlig medverkan i Rapport och Aktuellt.
- ³ Se bl.a. Toril Moi, "Att erövra Bourdieu" i *KvT* 1994:1, s. 3–25. För ett Bourdieu-perspektiv på Radio Ellen, se Birgitta Löwander, *Den okända P1-publiken*, SR PUB Rapport nr 16, 1987.
- ⁴ Se t.ex. Peterson & Carlberg, *Makten över tanken* (Stockholm, 1990).
- ⁵ Se bl.a. Monika Djerf Pierre, "Journalistikens kön" i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:2.
- ⁶ Om inte annat anges bygger artikelns fakta-innehåll på tidigare studier, isht Karin Nordberg, *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925–1950* (Stockholm/Stehag, 1998), f.a. kap. 8, och "Sitter vi fortfarande där med flätorna i brevlådan? Klassfrågan i Radio Ellen och Freja" i red. Göran Fredriksson, Inger Humlesjö, Birgitta Jordansson, Kerstin Norlander, *Könsmaktens förvandlingar* (Göteborg, 2003), s. 129–146.
- ⁷ Se bl.a. Brigitte Mral, "Motståndets retorik", *Rhetorica Scandinavica* 2003:27, s. 34–50.
- ⁸ Djerf Pierre 2003.

- ⁹ Lönnroth A, m.fl., i A. Kälvemärk (red.), *Stick i stäv med vedertagna normer. Kvinnoforskning och kvinnojournalistik* (Liber Stockholm, 1982).
- ¹⁰ Se Karin Andersdotter & Kerstin Engström, "Sett på annat sätt. Kvinnojournalistik som alternativ journalistik", Uppsats för 60 poäng i kommunikationsvetenskap på informationslinjen, Sundsvall vt 1984.
- ¹¹ Citat Körling 1997 s. 9. Se även *Västerbotten* 1995:1 s. 42 ff.
- ¹² Citat från *Nya Antennen* 1982:4.
- ¹³ Inte sällan kom nyheterna från den amerikanska nyhetsbyrån Her Say, som byggde på kasserade telegram från den ordinarie nyhetsverksamheten.
- ¹⁴ Citat Frejas hemsida: <http://www.sr.se/p1/freja> 2002-05-16.
- ¹⁵ Enl. intern statistik med nedslag mellan 2000 och 2001 medverkade i genomsnitt 12 procent kvinnor i vetenskapsradians nyheter. Ambitionen var att som första etappmål nå upp till 20 procent. Uppgift från Johan Bergendorff i dokument per e-post till förf. 22/11 2002. På 1982-talet skapade Radio Ellen-redaktionen programmet Gråt inte forska, för att ta vara på den då gryende kvinnoforskningens resultat. Programmet upphörde efter löfte från dåvarande vetenskapsredaktionen att ta över rapporteringen från kvinnoforskningsområdet, vilket inte infriades.
- ¹⁶ Ett urval av porträtten finns publicerade i Isa Edholm, *Kvinnohistorier* (Stockholm, 2001).
- ¹⁷ Se vidare Karlyn Kohrs Campbell, "Kvinnorörelsens retorik: en oxymoron", *Rhetorica Scandinavica* 2003:27, s. 18–32.
- ¹⁸ "Bang-feminism" anspelar på den feministiska tidskriften *Bang*, som också har fått exemplifiera övergången till sofistikerade tidskrifter från stencilerade bulletiner.
- ¹⁹ *Ibid.*, s. 30.
- ²⁰ *Ibid.*
- ²¹ För en diskussion, se Nancy Fraser, "Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy", i C. Calhoun, ed., *Habermas and the Public Sphere* (London, 1992), 115–127.
- ²² Se Rita Felski, *Beyond Feminist Aesthetics: Feminist Literature and Social Change* (London, 1989), 167–173.
- ²³ Se Lisa McLaughlin, "Feminism, the public sphere, media and democracy", *Media, Culture and Society* 1993:15, 599–620. Se även Leonor Camauër, *Feminism, Citizenship and the Media. An ethnographic study of identity processes within four women's associations*, Department of Journalism, Media and Communication, (Stockholm, 2000).
- ²⁴ Se vidare Malin Rönnblom, *Ett eget rum: Kvinnors organisering möter etablerad politik* (Umeå, 2002).
- ²⁵ Jämställdhetsfrågorna har däremot uppmärksammats i det delprojekt som omfattar Utbildningsprogrammets historia: Ulla B. Abrahamsson, "Lika värde? Vuxenutbildning i radio och tv som skyltfönster för jämställdhetsprocessen i Sverige 1960–1995", i Bengt Sandin, red., *Politik, påverkan och vägledning* (Stockholm, 2003).

LITTERATUR

- Abrahamsson, Ulla B., 2003. "Lika värde? Vuxenutbildning i radio och tv som skyltfönster för jämställdhetsprocessen i Sverige 1960–1995." I: Bengt Sandin, red., *Politik, påverkan och vägledning*. Stockholm, s. 93–206.
- Andersdotter, Karin & Engström, Kerstin, 1984. "Sett på annat sätt. Kvinnojournalistik som alternativ journalistik." Uppsats för 60 poäng i kommunikationsvetenskap på informationslinjen. Sundsvall vt 1984.
- Bergendorff, Johan, 2001. "Vilka är Vetenskapsradians ambitioner med nyheterna?", internt dokument per e-post till förf. 22/11 2002.
- Camauër, Leonor, 2000. *Feminism, Citizenship and the Media. An ethnographic study of identity processes within four women's associations*, Department of Journalism, Media and Communication. Stockholm.
- Campbell, Karlyn Kohrs, 2003. "Kvinnorörelsens retorik: en oxymoron." I: *Rhetorica Scandinavica* 2003:27, s. 18–32.
- Djerf Pierre, Monika, 2003. "Journalistikens kön." I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:2.
- Edholm, Isa, 2001. *Kvinnohistorier*. Stockholm.
- Felski, Rita, 1989. *Beyond Feminist Aesthetics: Feminist Literature and Social Change* (London).
- Fraser, Nancy, 1992. "Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy." I: C. Calhoun, ed., *Habermas and the Public Sphere*. London, s. 115–127.

- Frejas hemsida: <http://www.sr.se/p1/freja>
2002-05-16.
- Lönnroth Ami, m.fl., 1982. "Stick i stäv med vedertagna normer. En diskussionsinledning." I: A. Kälvemark (red.), *Stick i stäv med vedertagna normer. Kvinnoforskning och kvinnojournalistik*. Stockholm: Liber, s. 9-19.
- McLaughlin, Lisa, 1993. "Feminism, the public sphere, media and democracy." I: *Media, Culture and Society* 1993:15, s. 599-620.
- Mediemagasinet, TV 27/11 2003.
- Löwander, Birgitta, 1987. *Den okända P1-publiken*, SR PUB Rapport nr 16.
- Moi, Toril, 1994. "Att erövra Bourdieu." I: *KvT* 1994:1, s. 3-25.
- Mral, Brigitte, 2003. "Motståndets retorik." I: *Rhetorica Scandinavica* 2003:27, s. 34-50.
- Nordberg, Karin, 2003. "Sitter vi fortfarande där med flätorna i brevlådan? Klassfrågan i Radio Ellen och Freja." I: Göran Fredriksson; Inger Humlesjö; Birgitta Jordansson & Kerstin Norlander (red.), *Könsmaktens förvandlingar*. Göteborg, s. 129-146.
- Nordberg, Karin, 1998. *Folkhemmets röst. Radion som folkbildare 1925-1950*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Nya Antennen 1982:4.
- Peterson, Olof & Carlberg, Ingrid, 1990. *Makten över tanken*. Stockholm.

Rönblom, Malin, 2002. *Ett eget rum: Kvinnors organisering möter etablerad politik* (Umeå). *Västerbotten* 1995:1 (Umeå).

SUMMARY

Alternative Voices: Women's Radio Programmes as Public Norm Breakers

Actual changes of the programme tables on Swedish Radio have reduced women's programmes by half of its emission time, at the same time as news broadcasting continues to expand. Fresh statistics show that women's representation in news programmes during the last two years has broken an earlier upward moving trend. According to the masculine profile of news logic, the author asks what the meaning of these policy changes might be in gender terms, and how programming should be organized to promote women's voices and interests in the media. With examples from three programmes - "Housewife hour" in the 1940:s, "Radio Ellen" in the 1980:s and "Freja" in the 2000:s - female strategies of resistance and rhetorics are presented and discussed, and related to different theoretical gender aspects. More research is needed, though, to judge the effects of the strategies and the relevance of the theories.